

Sukob na francuskoj ljevici uzroci, posljedice i perspektive

Davor Šošić

Kriza saveza francuske ljevice (socijalisti, komunisti i pokret lijevih radikala) nesumnjivo je jedan od najzanimljivijih fenomena suvremenoga francuskoga društveno-političkog života. Ta je kriza obilježila višemjesečnu predizbornu kampanju uoči parlamentarnih izbora 1978. od kojih je svjetska javnost očekivala da će biti »povijesni sudar« ljevice sa političkim grupacijama koje su u Francuskoj na vlasti od početka Pete republike (1958).

U prvi mah (14—22. rujna 1977), kada je došlo do prekida pregovora o osuvremenjivanju zajedničkog programa ljevice, francuska i svjetska javnost, a i mnogi komentatori francuskih zbivanja, bili su donekle iznenađeni, vjerovali su i pisali da je posrijedi neslaganje o pojedinostima, kao na primjer o programu socijalnih mjera i o tome što i kako nacionalizirati ako se pobijedi na parlamentarnim izborima. No, ubrzo se pokazalo da ta kriza nije površinska spektakularna politička igra, već da se radi o mnogo dubljim razlikama, koje su ponajprije ideološke prirode i koje su rezultat klasnih razlika što postoje već odavno i koje se nisu prvi put manifestirale tek 1977.

Sukob na francuskoj ljevici sasvim će sigurno ostaviti dubok trag u društveno-političkom životu Francuske i imat će velikog odjeka u nekim zemljama Zapadne Evrope (Italija, Španjolska, Portugal, Danska, itd.) u kojima su socijalisti i komunisti značajne političke snage. Zato nam se čini vrijednim analizirati uzroke i prve posljedice tog sukoba.

* * *

Francuska ljevica ima dugu i politički neobično zanimljivu tradiciju, koja seže još u prošlo stoljeće. Socijalistička je stranka početkom 20. stoljeća bila masovna politička snaga, no kada je u prosincu 1920. na kongresu u Toursu došlo do rascjepa i osnivanja Komunističke partije, ljevica je u Francuskoj dospjela u kvalitetno novu situaciju i od tada se stalno postavljalo pitanje kako ostvariti jedinstvenu političku akciju komunista i socijalista, pa i onih radikalskih struja koje su u Francuskoj oduvijek bile lijevo raspoložene.

Do rascjepa 1920. bilo je došlo zbog suprotnih stavova u pitanju pri-

stupanja Trećoj internacionali. Naravno, krilo stranke koje se zalagalo za pristup Trećoj internacionali postalo je KP Francuske, a ostali dio zadržao je naziv socijalističke stranke.¹ No 1936. godine KP Francuske podržava socijalističku vladu narodne fronte, zatim aktivno sudjeluje sa socijalistima i drugim antifašističkim snagama u pokretu otpora (1940—44), a nakon oslobođenja Francuske zajedno sa socijalistima i drugim građanskim ne-kompromitiranim strankama sudjeluje u vladi nacionalnog jedinstva koju je formirao general Charles de Gaulle, a koju dopušta 1947. u znak protesta zbog pristupanja Francuske Marshallovom planu. Određenu ulogu u odlasku komunista iz vlade odigrala je Socijalistička stranka S.F.I.O. koja je u vrijeme četvrte republike (1946—1958) stalno sudjelovala u stvaranju brojnih francuskih vlada i koja je svojim ponašanjem dovela do apsurdna građanski parlamentarizam u prvim desetljećima poslijeratne Francuske.

Nakon toga je KP Francuske dugo osamljena na francuskoj političkoj sceni, a u međunarodnom radničkom pokretu odlikuje se sporim napuštanjem dogmatskih pozicija. KP Francuske se prvi put decidiranije izjašnjava za savez s ostalim strankama francuske ljevice 1962, no trebalo je da prođe punih deset godina da bi došlo do stvaranja »zajedničkog programa ljevice«.

U međuvremenu je na ostacima stare Socijalističke stranke (SFIO) rođena, sredinom 1971. na kongresu u Epinayju, nova Socijalistička stranka, koja je okupila ostatke socijalista, pripadnika republikanske konvencije i još neke lijeve antidegolističke grupacije. Na čelo nove Socijalističke stranke stao je Francois Mitterrand, vještiti političar koji je iskustva stjecao u vladama Četvrte republike.

U temeljnim dokumentima KP Francuske piše, uz ostalo, da je KPF partija radničke klase Francuske, da okuplja radnike, seljake, intelektualce i sve one koji žele djelovati za uspjeh socijalizma i komunizma. Njezin je cilj »mijenjanje kapitalističkog društva u bratsko društvo bez eksploatatora i eksploatiranih«. To mijenjanje »zahtijeva da radnička klasa osvoji vlast u čvrstom savezu s radnim seljaštvom i svim narodnim masama«.

U doktrini Socijalističke stranke Francuske piše da se »kapitalizam učvrstio u državnoj vlasti, da kontrolira administraciju i da ga na tom punktu treba napadati«. Zato socijalisti zahtijevaju vlast, smatrajući da će imajući vlast moći ostvariti temeljne reforme koje će omogućiti izgradnju socijalističkog društva. U ostalim dokumentima Socijalističke stranke također je zapisano da se njihovi ciljevi mogu ostvariti samo u jedinstvu čitave ljevice i prije svega onih organizacija koje izražavaju težnje radnika. Socijalisti traže vlast, a komunisti smatraju da je treba *osvojiti*. KPF pri-daje temeljnu i odlučnu ulogu radničkoj klasi, a Socijalistička stranka u radničkoj klasi vidi samo jedan od podjednako važnih elemenata za ostvarivanje svojih ciljeva.

Razlike, dakle, u doktrinarnim pitanjima i između socijalista i komunista nisu male i beznačajne i ni jedna od te dvije velike stranke nije se odrekla svojih stajališta prilikom potpisivanja zajedničkog programa lje-

¹ Fauvet-Duhamel: »Histoire du P.C.F.«, Paris 1977.

vice 1972. godine² Njima se još iste godine pridružio i pokret lijevih radikala, nastao cijepanjem Radikalske stranke prilikom izbora za njezina predsjednika Jeana-Jacquesa Servan-Schreibera. Povijesno gledano radikali su imali u Trećoj republici (1870—1940) sličnu ulogu kao socijalisti u Četvrtoj, jedni i drugi su se smjenjivali u formiranju vlada, no radikalska se stranka nakon nestanka Treće republike više nikada nije oporavila, dok je Socijalistička stranka poslije višegodišnje krize u počecima Pete republike ne samo ojačala već je postala i jedna od najjačih političkih stranaka.

Te su se razlike često u ocjenama francuskoga političkog trenutka zaboravljale ili zapostavljale na račun spektakularnih poteza pragmatičkog taktiziranja. No, kako su velike te razlike u idejnim stajalištima i kolika je nepopustljivost većeg dijela socijalističkog rukovodstva moglo se vidjeti na socijalističkom kongresu u Nantesu (lipanj 1977), kada su svi prijedlozi lijevog krila Socijalističke stranke (CERS) rezolutno odbačeni vještim manevriranjem tipičnim za praksu građanskog parlamentarizma i kada je za pravo u govorima Mitterranda, Defferrea, Moroyja i ostalih izrazito naglašeno opredjeljenje za koje je jasno bilo da ga komunisti ne mogu prihvatiti.³

Socijalistička se stranka tada ponašala kao primarna stranka u savezu ljevice, stavljajući sve ostale komponente te ljevice u drugi plan. Ohrabreno uspjesima na kantonalnim (1976) i općinskim (1977) izborima, rukovodstvo Socijalističke stranke tada je govorilo na način koji je komunistima davao do znanja da nakon eventualne pobjede ujedinjene ljevice u ožujku 1978. na izborima mogu biti u najboljem slučaju drugostepeni faktor.

Odbijajući sve (doslovno sve) prijedloge svoga stranačkog lijevog krila, rukovodstvo većinske struje u Socijalističkoj stranci tada je dalo naslutiti kako bi se ponašalo u eventualnoj vladi ljevice. Već tada se nedvojbeno moglo zaključiti da u savezu ljevice postoji dugotrajna kriza i da je samo zbog taktičkih interesa triju partija ostala prikrivena od šire javnosti.

Analizirajući petogodišnji savez ljevice (1972—77), može se lako uočiti da je ipak KP Francuske u savez sa Socijalističkom strankom ušla idejno-politički nedefinirana, tada još uvijek okovana dogmatskim nasljedem, i da nije bila kadra osigurati poziciju ravnopravnog partnera sa socijalistima, pogotovu na izbornom planu. Socijalisti su, naime, širom otvorili svoja vrata raznim građanskim grupacijama koje su željele jedino doći na vlast, tj. ugrabiti neki unosan položaj, a ni na kraj pameti im nije bilo temeljito mijenjanje društvenih odnosa. Za socijaliste su na izborima glasali i mnogi nezadovoljnici otpali iz raznoraznih razloga od stranaka vladine koalicije. Zanimljivo je pogledati tabelu kretanja glasova u postocima koje su dobivali komunisti i socijalisti na izborima u Petoj republici.

1958 — KP 18,09%; SS 15,06%

1962 — KP 21,78%; SS 12,65%

2

Pregovori o tekstu zajedničkog programa ljevice trajali su više mjeseci, potpisnici su bili u ime KPF George Marchals i u ime Socijalističke stranke Francois Mitterrand.

3

Jedan od nacionalnih sekretara Socijalističke stranke Michel Rocard rekao je u svom govoru na kongresu u Nantesu: »Nas ne zanima pitanje vlasništva, nas zanima vlast«.

1967 — KP 22,46%; SS 18,79%
1968 — KP 20,03%; SS 16,51%
1973 — KP 21,54%; SS 20,65%

Nakon pobjede Saveza ljevice na općinskim izborima u ožujku 1977. prvi sekretar Socijalističke stranke Mitterrand je trijumfalno rekao da je njegova stranka postala najvećom u Francuskoj i da može očekivati na slijedećim izborima između 26 i 28% glasova. Očito je da je zajedništvo utvrđeno potpisivanjem Zajedničkog programa vlade 1972. koristilo socijalističkoj stranci više nego komunistima.⁴

* *
*

Zajednički je program bio zbroj raznovrsnih kompromisa koji su prilikom njegova potpisivanja podjednako odgovarali taktičkim ciljevima komunista i socijalista. On je punih pet godina služio i komunistima i socijalistima kao temelj za sve političke akcije koje su vodili, pa se slobodno može tvrditi da je zajednički program ljevice bio efikasan izraz političke volje određenih društvenih snaga da djeluju zajedno u ostvarivanju konkretnih ciljeva. Pozivajući se na zajednički program, i komunisti i socijalisti i lijevi radikali postigli su značajne uspjehe, no ipak ne svi podjednake.

Socijalistička je stranka u pet godina ojačala iznad svih očekivanja, tako da je u proljeće 1976. nakon kantonalnih izbora Francois Mitterrand mogao izjaviti da su, s obzirom na broj glasača, »socijalisti postali prva francuska politička stranka«. Komunisti su u tom razdoblju također zabilježili značajne rezultate, mogli bismo reći da su izvršili dugoočekivanu evoluciju koja je imala velik odjek ne samo u francuskom narodu nego i u međunarodnom radničkom pokretu i u svijetu.

U tom je razdoblju intenziviran proces destalinizacije, došlo je do značajnog omasovljenja partije, a na 22. kongresu (veljača 1976) KP Francuske je napustila pojam diktature proletarijata, opredijelila se za izgradnju »socijalizma francuskih boja«, uz naglasak da svaka KP treba da vodi nezavisnu i samostalnu politiku u formiranju vlastite strategije i taktike i da ima pravo opredjeljenja na samostalan put u izgradnji socijalizma.⁵

Tako je jedna od najvećih komunističkih partija Zapadne Evrope, koja je dugo bila opterećena dogmatskim nasljeđem, postala značajan pobornih prava na samostalan put u izgradnji socijalizma, smatrajući da takva stajališta odgovaraju suvremenim nacionalnim i međunarodnim uvjetima Francuske kao jedne od industrijski razvijenih evropskih zemalja.

Pokret lijevih radikala je zahvaljujući podršci socijalista, tj. ustupanju pojedinih izbornih okruga njihovim kandidatima i prenošenju socijalističkih i komunističkih glasova ljevoradikalnim kandidatima na parlamentar-

⁴ Vidi »Sociologie du parti Socialiste« u »Revue française de sciences politique«, numero special 1978.

⁵ »XXII congres du P.C.F.«, Editions sociales, Paris 1976.

nim izborima 1973. i općinskim 1977, dobio više izabраниh predstavnika nego što bi ih mogao imati prema svojoj realnoj snazi.

Dakle, savez ljevice i zajednički program kao platforma konkretne političke akcije pridonijeli su da perspektiva značajnih društveno-ekonomskih promjena u Francuskoj postane realna. Naravno tome je pridonijelo i nezadovoljstvo ekonomskom situacijom (inflacija, nezaposlenost, porast životnih troškova, itd.), što se osobito manifestiralo nakon izbijanja svjetske ekonomske krize u jesen 1973. Da je perspektiva promjena realna mogućnost, pokazala je najbolje pobjeda ljevice na općinskim izborima u ožujku 1977, a to se dalo zaključiti i iz rezultata različitih ispitivanja javnog mnijenja koja su provodili pojedini znanstveni instituti uglavnom za račun raznih dnevnih ili tjednih novina.

Dinamika uspješnog kretanja ujedinjene ljevice privukla je i pažnju svjetske javnosti, pa se u očekivanju nastavka tog kretanja s opravdanjem počelo pretpostavljati da bi konačno na parlamentarnim izborima u proljeće 1978. francuska ljevica mogla dobiti nadpolovičnu većinu u Parlamentu i tako steći pravo na formiranje vlade.

Posebno je interesantno razmotriti veze saveza francuske ljevice sa sindikatima. Komunistička partija ima dominantan utjecaj u rukovodstvu i među članstvom najjače sindikalne centrale Generalne konfederacije rada (C.G.T.), a socijalistička je stranka iza sebe imala drugu po veličini sindikalnu centralu — Francusku demokratsku konfederaciju rada (C.F.D.T.). Snažna i utjecajna sindikalna centrala F.E.N. (Nacionalna federacija obrazovanja) koja okuplja većinu nastavnika nije ulazila u personalne veze s rukovodstvima stranaka ljevice, dok se nekoliko drugih sindikalnih organizacija distanciralo od Zajedničkog programa vlade ljevice. Dakle, savez ljevice nije se mogao u svakoj svojoj akciji oslanjati na sindikate, koji su i sami bili podijeljeni međusobno. Npr. C.F.D.T. se godinama zalagao za samoupravljanje, a C.G.T. za svo to vrijeme samoupravljanje nikada nije ni spomenuo, a u pojedinim ga je slučajevima identificirao s anarhijom. Tek 1977, kada je i KPF počela javno uvažavati samoupravljanje, C. G. T. se prvi put o njemu pozitivno izjasnio⁶. Dakle, sindikati zbog svoje rascjepkanosti nisu nikako mogli biti čvrst oslonac savezu ljevice što se, naravno, i te kako reflektiralo na djelotvornost političkih akcija ljevice.

Uspjesi petogodišnjeg trajanja saveza ljevice su neosporni. Oni se manifestiraju u konkretnim izbornim ciframa na parlamentarnim izborima (1973), na predsjedničkim izborima (1974) na kojima je zajednički kandidat ljevice F. Mitterrand dobio 49% glasova, a zatim na kantonalnim (1976) i općinskim (1977) izborima⁷.

6

Prvi put javnost je mogla naslutiti da se u Komunističkoj partiji Francuske prihvaća ideja o samoupravljanju na temelju pisanja teoretskog organa KPF »Les cahiers du communisme« — broj od ožujka 1977. Kasnije je povjesničar Jean Elleinstein u knjizi »Lettre ouverte sur la Ré-

publique du Programme commun« (Paris, 1977) otkrio javnosti da su diskusije o samoupravljanju u organima KPF vođene nekoliko godina.

7

Vidi »Le Dossier des Legislatives«, numéro hors série »Le Martin«, Paris, 1978.

* *
*

Savez francuske ljevice često je u toku svog petogodišnjeg trajanja bio iako osporavan Francuski kapitalistički savez u izdvojenosti (aviomudustrija, automobilska industrija, prerada nafte itd.) ili pak kapital koji se oslanja na multinacionalna uporišta (elektronika, industrija automobilskih guma, petrokemija, itd.) nisu imali samo negativan stav prema savezu ljevice već su intenzivnom propagandom i nizom konkretnih akcija nastojali razbiti taj savez ili umanjiti njegov utjecaj u masama.

I neke su francuske političke stranke svu svoju aktivnost iscrpljivale u napadima na savez ljevice i na njen zajednički program (npr. degolistički pokret »Okupljanje za republiku« i njegov vođa Jacques Chirac, zatim stranka Demokratskog centra C.D.S. na čelu sa Jeanom Lecanuetom).

No, ni mnogi međunarodni činioци nisu ostajali ravnodušni na jačanje utjecaja francuske ljevice. Sjedinjene Države to su otvoreno i više puta isticale (Kissinger, general Haig, itd.), a i SSSR je, najblaže rečeno, imao rezerviran stav prema savezu komunista i socijalista. U drugoj polovini kolovoza 1977. jedan od najpoznatijih francuskih milijunaša, koji inače uspješno trguje sa SSSR-om i koji se susreće s najodgovornijim sovjetskim rukovodiocima, u razgovoru što ga je s njim objavio utjecajni tjednik »Le Nouvel Observateur« izrekao je čitav niz primjedaba na evrokomunizam, naglašavajući da francuski milijarder ne će s »evrokomunizmom« surađivati. Taj je razgovor pobudio pažnju mnogih komentatora koji su ocijenili da sasvim sigurno taj trgovac ne bi govorio tako samo na temelju vlastitih opredjeljenja.

U toku čitave 1977. jačali su i kontakti između Socijalističke stranke, posebno njenog prvog sekretara Francois Mitterranda, s rukovodstvom Socijalističke internacionale, a poznato je da rukovodstvo Socijalističke internacionale nije gledalo sa simpatijama na savez francuske ljevice i da je često prigovaralo francuskim socijalistima što su ušli u savez s komunistima. Uloga Socijalističke internacionale u jačanju položaja socijalista u Portugalu i Španjolskoj nije ostala bez odjeka u pojedinim izrazito građanskim strukturama francuskih socijalista što se moglo primijetiti na kongresu u Nantesu. Dakle, savez francuske ljevice bio je izložen stalnim napadima ili karakterističnoj ravnodušnosti određenih domaćih ili svjetskih snaga što sve skupa nije moglo ostati bez odjeka u francuskoj javnosti.

* *
*

Kriza odnosa u savezu francuske ljevice dugotrajno je prisutna, ona je zapravo neprekidna jer je posljedica divergentnih klasnih stavova komunista i socijalista. No jedni i drugi su tu kriznu situaciju prikrivali iz taktičkih razloga, pa su zato uspjeli ostvariti i određene uspješne političke rezultate, naročito u lokalnoj vlasti, osvojivši na općinskim izborima na desetke općina, koje je ranije držala desnica.

Spektakularno izbijanje krize na površinu u rujnu 1977. prilikom prekida pregovora o osuvremenjivanju zajedničkog programa, posljedica je zaoštavanja odnosa do čega je došlo nekoliko mjeseci ranije, a to se zaoštavanje moglo osjetiti i odmah nakon općinskih izbora u ožujku. Najprije je došlo do izražaja prilikom objavljivanja tzv. predračuna za primjenu zajedničkog programa od strane komunista, a zatim i na već spomenutom kongresu socijalista u Nantesu. Taj je kongres protekao u euforičnom raspoloženju, većina je odbacila sve prijedloge lijevog krila stranke C.E.R.S-a (Centar za proučavanje i istraživanje socijalizma). U većini kongresnih istupanja mogli su se čuti akcenti distanciranja od komunista kao i uvažavanje interesa tzv. srednje klase suvremenog francuskog društva.

Zašto su političke stranke ljevice tako naglo i tako bučno raskinule svoj petogodišnji savez da bi počele međusobna optuživanja koja često iznenađuju svojom oštrinom?

Kronologija događaja nedvojbeno pokazuje da je zaoštavanje i razbuktavanje latentnih kriznih odnosa počelo još prije početka razgovora o aktualizaciji zajedničkog programa i da je zaoštavanje počelo iz redova KP Francuske, čiji su rukovodioci osjetili da im zajedništvo u savezu ljevice postaje opasna zamka, da socijalisti nastoje otupiti klasnu suštinu društvenih promjena. Komunistima su njihove analize pokazale da eventualna pobjeda na parlamentarnim izborima i primjena zajedničkog programa prihvaćenog 1972, dakle prije izbijanja sadašnje svjetske ekonomske krize, ne jamči potrebnu kvalitetu društvenih promjena. Georges Marchais bio je prvi koji je u jednom televizijskom razgovoru potkraj ožujka zahtijevao osuvremenjivanje zajedničkog programa. Taj zahtjev je tada prilično iznenadio socijaliste koji se dosta dugo nisu izjašnjavali prihvaćaju li Marchaisov prijedlog. Razgovarajući tada sa članovima rukovodstva KPF i novinarima partijskog dnevnika »Humanité« mogli smo čuti kako je jedini cilj zaoštavanja naglašavanje razlika između KPF i Socijalističke stranke, tj. da komunisti žele pokazati francuskom radništvu svoj klasni karakter. Najodgovorniji ljudi KPF stalno su naglašavali u svojim javnim istupanjima da ne žele raskid, no da inzistiraju na »dobrom osuvremenjivanju zajedničkog programa iz 1972.«⁸

U novije vrijeme najčešće se iznose teze da je do raskida došlo zato što komunisti nisu željeli upravljati Francuskom zbog ekonomske krize koja vlada u svijetu i u Francuskoj i za koju je, navodno, nemoguće naći efikasna rješenja. Naravno jedina bi rješenja bila u tzv. »stezanju remena«, tj. u ograničavanju potrošnje, a to nikako ne bi odgovaralo komunistima. No tu su tezu komunisti demantirali mnogo puta, pa je čak sredinom prosinca Georges Marchais na promociji svoje knjige »Govoreći iskreno« rekao da želi biti ministrom ako ljevica formira vladu. Ali, Marchais je mjesec dana ranije također rekao u jednom intervjuu da »KP Francuske ne želi upravljati krizom«, a u objašnjenjima njegovim suradnici isticali da je četvorogodišnja ekonomska kriza na Zapadu stvorila situaciju u kojoj se teško mogu ostvariti socijalne i privredne promjene. Dakle, ako bi se i do-

šlo na vlast s prednošću od nekoliko poslaničkih mjesta u skupštini, to ne pruža mogućnost za djelotvornu akciju. A poznato je da je cjelokupna francuska politička situacija takva da se teško mogu očekivati veća pomicanja u ustaljenom rasporedu političkih snaga. Prema tome, sudjelovanje u vlasti — zahtijevajući odricanje od radničke klase uz istodobno masovnog protivnika u ostalim jakim slojevima francuskog društva — nipošto ne može odgovarati programskim ciljevima KPF, niti pogodovati procesu evoluiranja koji je počela prije nekoliko godina.

Ne baš davno Georges Marchais je izjavio da KP Francuske mora i te kako voditi računa o iskustvu Čilea (vidi referat G. Marchaisa na XXII kongresu KPF — 1976). Osim toga sve je pokazivalo da bi se i u okviru saveza ljevice uz onakav zajednički program iz 1972. Komunistička partija stvarno našla u sjeni Socijalističke stranke. Ovoj je linija kompromisnih rješenja više odgovarala kao sredstvo za zadovoljavanje srednjih građanskih struktura koje je podržavaju i na izborima daju svoje glasove.⁹ Georges Marchais je u raspravama nakon prekida optužio socijaliste da koketiraju sa strankama vladine koalicije, da žele sačuvati kapitalistički sistem i da su neka vrsta zatočenika evropske socijaldemokracije.

Ne bi trebalo zanemariti još neke događaje koji su se u međuvremenu dogodili na globalnom i unutrašnjem francuskom planu. Odnosi dviju svjetskih velesila prolazili su 1977. kroz razna iskušenja što su i socijalisti i komunisti valorizirali i prema tome usklađivali svoju taktiku. U samoj KP Francuske također se osjećao otpor liniji prihvaćenoj na 22. kongresu. Moglo se pročitati (tjednik »Politique — hebdo« i dnevnik »Le Matin« od 28. prosinca 1977) da su u KP Francuske konstituirane grupacije koje se protive procesu otvaranja prema društvu i sve snažnijem osamostaljivanju na međunarodnom planu, tj. u okviru međunarodnog radničkog pokreta, kao i početku javnog izjašnjavanja za samoupravljanje. Teško je za sada procijeniti što se to stvarno događa, je li to samo unutrašnja demokratska rasprava ili konstituiranje opozicione grupacije. »Le Monde« je u broju od 24. prosinca 1977. pisao: »Jedna od najspektakularnijih manifestacija unutrašnje rasprave u KPF jest platforma koju su u listu »Politique-hebdo« objavili opozicionari. Oni tvrde da ih podržava oko tisuću članova KPF, među njima ima istodobno i ortodoksnih neostaljinističkih sljedbenika, a i mlađih aktivista bliskih tezama filozofa Althussera...« Nešto više o unutrašnjem stanju KPF moglo se saznati na dvodnevnoj nacionalnoj konferenciji koja se u prisutnosti pet tisuća delegata održala 7. i 8. siječnja 1978. u Parizu. Ta je konferencija javnosti otkrila svu dubinu razmimoilaženja između komunista i socijalista. U gotovo trosatnom govoru G. Marchais je, između ostaloga, rekao da je »socijalistička stranka odbila da iskreno surađuje sa komunistima, da je ona tražila treći put koji bi i dalje čuvao interese krupnog kapitala«.¹⁰ I Marchaisov uvodni referat i gotovo sve diskusije dale su naslutiti da neće doći do novih razgovora o osuvremenjivanju zajedničkog programa i da će stranke ljevice izići odvojeno na parlamen-

9

Vidi F. Mitterrand: »La Politique«, Paris 1977.

10

Referat je u cjelini objavljen u »L'Humanité« od 9. I 1978.

tarne izbore. Marchais je rekao »ono što mi predlažemo nije ni komunizam, ni odmah socijalizam, već put većeg prodora prema demokraciji i odlučnog otvaranja koje će omogućiti zemlji da iziđe iz krize«. No, najveću je pažnju javnosti privukao Marchaisov poziv biračima u kojem je generalni sekretar KPF rekao da ako birači u prvom izbornom krugu daju KP između 21% i 25% glasova da će onda biti moguće ostvariti željene društvene promjene, tj. da će KPF biti dovoljno jaka da svojim partnerima nametne zahtjeve za »dobrim osuvremenjivanjem zajedničkog programa«. Takav zahtjev otkrio je zabrinutost KPF zbog jačanja Socijalističke stranke. Istina, Marchais i ostali članovi rukovodstva KPF ponavljali su ga nakon konferencije još samo tjedan-dva, da bi ga kasnije u završnici predizborne kampanje sasvim napustili. Još je jedanput u toku te konferencije potvrđena čvrsta riješenost KPF da istraje u borbi za samostalan put u izgradnji socijalističkih društvenih odnosa, no način na koji je to izražavano pokazao je da proces promjena ipak nailazi i na poneku teškoću, naročito među starijim dijelom članstva.

Cinjenica je da se KPF mijenja, da je taj proces promjena neravnomjeran, pa je i to jedan od važnih motiva koji se morao odraziti na odnose u savezu ljevice. KPF se od 1972. mnogo izmijenila (o tome decidirano govori Marchais u knjizi »Govoreći iskreno«) pa je potpuno logično da se nije mogla zadovoljiti zajedničkim programom potpisanim 1972.

No, zanimljivo je ponašanje i komunista i socijalista nakon raskida pregovora o aktualizaciji. U tom ponašanju mogu se otkriti elementi koji su presudno utjecali na razvrgavanje saveza ljevice. KP Francuske se od rujna, dakle nakon raskida, upornije i temeljitije posvetila svom unutrašnjem jačanju, ona je u tom razdoblju nekoliko puta afirmirala svoju samostalnost (tekstovi člana Politbira Jeana Kanape u tjedniku »France nouvelle«) i posebno je naglašeno počela isticati svoje opredjeljenje za samoupravljanje kao bitnu karakteristiku svoje idejno-političke orijentacije. Naravno da opredjeljenje za samoupravljanje najveće KP industrijski razvijenog Zapada ne može naći oslonca u zajedničkom programu ljevice iz 1972, a slobodno bismo mogli utvrditi da su toj novoj koncepciji KP Francuske presuski i okviri parlamentarne demokracije za koju je »evrokomunizam« smatrao da mu pruža mogućnost izgradnje socijalističkih društvenih odnosa.

Socijalistička stranka dočekala je s iznenađenjem raskid razgovora o osuvremenjivanju zajedničkog programa. Uspavani svojim uspjesima na općinskim i raznim dopunskim izborima socijalisti kao da nisu vjerovali da bi pola godine prije odlučnih izbora moglo doći do raskida. Oni su udovoljili nekim zahtjevima komunista, no ostali su nepopustljivi u pitanju nacionalizacija, a baš u tom pitanju se najjasnije manifestirala klasna suština razmimoilaženja. Jer socijalisti bi zacijelo ostali bez podrške svih onih francuskih građanskih struktura kada bi pristali na nacionalizacije koje traže komunisti. Osim toga, tu su i izborne kalkulacije, pa su zato dosta dugo nakon rujanskog raskida socijalisti izbjegavali javne konfrontacije s komunistima. Sutjeli su, vjerojatno smatrajući da je jedino važan dogovor o prenošenju glasova u drugom izbornom krugu. Mitterandovo ponašanje možda se može razumjeti ako se ima na umu ono što je Françoise Giroud objavila u svojoj knjizi »Komediya vlasti« (Fayard, 1977). Ona, naime, tvrdi da je Valéry Giscard d'Estaing, osvrćući se na predsjedničke izbore 1974.

rekao: »Da se Mitterrand opredijelio za lijevi centar, bio bi pobijedio na izborima za predsjednika Republike«.

cija (Generaine kontederacije rada i Demokratske konfederacije rada) da pomire socijaliste i komuniste i ožive raskinuti savez. No, ni taj napor nije dao rezultata, pa je ostala nada da na kraju ipak dođe barem do nekog tehničkog sporazuma o prenošenju biračkih glasova.

Kako su se parlamentarni izbori u ožujku 1978. približavali, tako je postajalo sve očiglednije da je rascjep saveza ljevice definitivn. Istina, son-
daže javnog mnijenja u mnogim sredstvima javnog informiranja i dalje su davale prednost strankama ljevice što je potaklo mnoge komentatore da povjeruju da će političke stranke francuske ljevice, iako razjedinjene, nastaviti svojom uspješnom dinamikom kretanja.

No, posljedice su se i te kako osjetile već u rezultatima prvog izbornog kruga u kojem je KPF dobila 20,6% glasova, Socijalistička stranka 22,6%. Pokret lijevih radikala 2,1%, a ostalih desetak manjih stranaka ljevice 3,3% glasova. To je ukupno iznosilo 48,6% glasova, a stranke vladajuće koalicije i desnice dobile su 46,5%. No, odmah je postalo jasno da takva prednost neće osigurati pobjedu u drugom krugu s obzirom da većinski izborni sistem, koji je u Francuskoj na snazi, više pogoduje strankama vladajuće koalicije. Naime Francuska je zajedno s ostacima njenih prekomorskih posjeda podijeljena na 491 izborna okruga. U svakom se okrugu bira po jedan poslanik. Razlike u broju stanovnika pojedinog okruga su velike, pa tako npr. pet tisuća stanovnika sa pariških Elizejskih poljana bira jednog poslanika kao i trideset tisuća stanovnika u nekom prigradskom industrijskom naselju.

Odmah poslije prvog izbornog kruga, 13. ožujka 1978, sastale su se delegacije komunista, socijalista i lijevih radikala. Samo tri i po sata bila su im potrebna da dokrajče svoje šestomjesečne svađe i da potpišu zajedničku deklaraciju u kojoj su se obvezali da će »učiniti sve kako bi došlo do zajedničke većine, do zajedničkog programa i do zajedničke vlade ljevice«. U zajedničkoj deklaraciji govori se o mjerama koje će zajednička vlada nakon eventualne pobjede poduzeti na socijalnom planu (povećanje minimalnog garantiranog osobnog dohotka, povećanje obiteljskih dodataka, smanjenje starosne granice za odlazak u mirovinu itd.), utvrđeni su i ciljevi politike zaštite čovjekove okoline, obećano je povećanje industrijske proizvodnje, oporezivanje velikih bogatstava, dodatno oporezivanje profita akcionarskih društava, itd. Naglašena je i briga o nacionalnoj nezavisnosti Francuske kao i to da će se zajednička vlada ljevice zalagati za proširenje Evropske ekonomske zajednice. Posebno je istaknuto da će tri stranke ljevice imati u budućoj vladi »ista prava i obaveze« na temelju izbornih rezultata.

U zajedničkoj deklaraciji, dakle, nema onih pitanja zbog kojih je u rujnu 1977. došlo do prekida pregovora o osuvremenjivanju Zajedničkog programa i do raskida Saveza ljevice. Izostao je i ovog puta dogovor o dodatnim nacionalizacijama koje su tražili komunisti za niz poduzeća i banaka, nema ni riječi o razlikama u pitanjima o obrani Francuske itd. Suglasnost

je samo postignuta o socijalnim pitanjima, posebno o povećanju zajamčenog najnižeg osobnog dohotka što je također bio kamen razdora prošle jeseni. No, komunističke stavove baš o tom pitanju prihvatile su u međuvremenu i neke stranke vladine koalicije, pa je tako prihvaćanje socijalista bilo beznačajno.

Činjenica da su bitne razlike ostale i dalje na snazi, tj. da su ovom »izbornom deklaracijom« odložene za kasnije, jasno je pokazala da u stvari sukob nije izgladen, već da je postignut »tehnički sporazum« na koji su sve tri stranke bile prisiljene da bi osigurale izbor što više kandidata u Parlament. Naime, u drugom izbornom krugu ostaju samo oni kandidati koji su u prvom osvojili više od 12,5% glasova, pa da bi se izborilo poslaničko mjesto mora doći do tzv. »prenošenja glasova«. Neki socijalistički kandidati sasvim sigurno bez glasova komunista ne bi mogli biti izabrani, ni obratno neki komunistički kandidati bez glasova socijalista teško da bi uspjeli.

Drugi izborni krug (19. III 1978) je pokazao da sporazum ljevice od 13. III nije mogao izbrisati šestomjesečne svađe i stvoriti utisak kod birača o jedinstvenosti francuske ljevice. Uspješno višegodišnje napredovanje ljevice je zaustavljeno. Istina komunisti su osvojili 14 poslaničkih mjesta više nego na prethodnim izborima, a socijalisti 10, no ipak je ljevica izgubila.

Tri su, čini nam se, temeljna razloga neuspjeha ljevice. Prvim razlogom možemo smatrati rekordnu mobilizaciju birača u drugom izbornom krugu. Glasalo je više od 85 posto birača, te je postignut apsolutan rekord na svim parlamentarnim izborima u francuskoj povijesti. Stranke vladine koalicije su silovito koristile propagandna sredstva, prije svega televiziju, radio i štampu, uvjeravajući Francuze da bi eventualna pobjeda ljevice ugrozila ekonomsku i društveno-političku stabilnost Francuske. Ljevica tvrdi da je manipulacija sredstvima javnog informiranja, posebno televizijom, bila nedostojna.

Drugi razlog što ljevica nije postigla očekivani uspjeh, jesu oštre svađe između komunista i socijalista, koje su potrajale punih 6 mjeseci i koje nije mogao izbrisati na brzinu ostvareni sporazum 13. ožujka. U mnogim izbornim jedinicama loše je provedeno i tzv. »prenošenje glasova«, posebno od strane socijalističkih glasača, koji nisu htjeli glasati za komunističke kandidate. Na primjer, u pokrajini Essone, komunisti i socijalisti su u prvom krugu imali 6000 glasova više od kandidata vladine većine, no, u drugom krugu je komunistički kandidat, koji je ostao sam u bici, dobio 5000 glasova manje od degolističkog kandidata.

Slično je bilo i na jugu Francuske i u Parizu, gdje je ljevica izgubila niz poslaničkih mjesta, iako je nakon prvog kruga imala veći postotak glasova. Posebno je iznenadio poraz nekih »sigurnih kandidata« KPF u Parizu i njegovim predgrađima, u izbornim okruzima koji su bili tradicionalna uporišta komunista.

Treći, također vrlo važan razlog neuspjeha, je činjenica da se dosadašnja vladina većina posljednjih mjeseci ozbiljno promijenila. Došlo je do obnove i pomlađivanja svih njenih struktura kao i do ravnoteže u odnosu na degoliste. To je postignuto jačanjem Giscardove Unije za francusku de-

mokraciju". Dovoljno je napomenuti da su se neki političari UDF u predizbornoj kampanji zalagali za »promjenu bez rizika«, da su tražili povećanje najnižeg zajamčenog osobnog dohotka i pravo na odlazak u mirovinu sa 60 godina života — isto, dakle, što je, u svom zajedničkom programu tražila i ljevica. Bilo je čudno što partneri ljevice izlaze u stvari na izbore s istim programom s kojim su se pojavili na izborima prije pet godina. Od tada se mnogo toga u svijetu i u Francuskoj izmijenilo.

Nije trebalo čekati dugo da se vidi da Zajednička deklaracija od 13. ožujka nije ništa bitno promijenila u odnosima triju stranaka potpisnica Zajedničkog programa vlade ljevice iz 1972.

Nepunih pola sata nakon saznanja o prvim rezultatima, na ljevici su ponovo počele svađe i sumnjičenja. Prvi je, iznerviran očito slabim rezultatom Lijevih radikala, reagirao njihov predsjednik Robert Fabre, koji je izjavio da se više ne osjeća vezanim za zajednički program ljevice¹¹. Izjava generalnog sekretara KPF Georges Marchaisa bila je mnogo odmjerena. On je naglasio da će radnici, koji su očekivali promjenu, biti razočarani porazom ljevice. Marchais smatra da, usprkos pobjede dosadašnje većine, svi problemi i brige ostaju i dalje prisutni. Odnos političkih snaga u zemlji, naglasio je Marchais, ostaje jednak kao i prije izbora, jer je, ipak, 15 milijuna Francuza u prvom izbornom krugu osudilo politiku dosadašnje vlade. Marchais je predložio da treba nastaviti zajedničku borbu ljevice.

Prvi sekretar socijalističke stranke Francois Mitterrand u svojoj je izjavi samo dva sata nakon zatvaranja birališta rekao: »Danas je jasno da su se nade zemlje slomile 22. rujna 1977. kada je došlo do rascjepa ljevice za koji je odgovorna Komunistička partija Francuske«.

Najoštriju kritiku ponašanja triju stranaka Ujedinjene ljevice dao je drugi po veličini francuski sindikat C.F.D.T. (Francuska demokratska konfederacija rada). Na sastanku Nacionalnog biroa C.F.D.T. 22. III 1978. kritizirana je izborna taktika i komunista i socijalista, a posebno je naglašeno neodgovorno ponašanje njihovih izbornih štabova. Generalni sekretar C.F.D.T. Edmond Maire je rekao: »Ljevica u Francuskoj ne može pobijediti bez komunista. No, odgovornost KPF za sadašnju situaciju je velika. Ona je svojom taktikom ubila nadu i polomila duh jedinstva postigavši ono što je htjela: veći broj poslanika, slabljenje utjecaja socijalista i nepreuzimanje rizika dolaska na vladu u ovom ekonomski kriznom razdoblju«.

11

Unija za francusku demokraciju (U.D.F.) osnovana je 1. II 1978. a u njen su sastav ušle Republikanska stranka, Centar socialdemokrata i Radikalna stranka.

12

Za razliku od komunista i socijalista koji su dobili više poslaničkih mjesta nego što su ih imali ranije u Parlamentu, Pokret lijevih radikala je izgubio 2 mjesta; umjesto 12 dobio ih je samo 10.

Političke perspektive francuske ljevice teško će moći u budućnosti rezultirati stvaranjem saveza poput onog iz 1972. godine. No, to ne znači da je ljevica u Francuskoj bez perspektive. Ona ne može biti bez perspektive ako za njene kandidate glasa oko 49% birača, dakle gotovo polovina francuskog biračkog tijela. Poslije petogodišnjeg saveza i poraza na parlamentarnim izborima 1978. sasvim sigurno će doći do koncipiranja novih taktičkih opredjeljenja u kojima će se najvjerojatnije izvući pouke iz dosadašnjih uspjeha i neuspjeha. Lažno jedinstvo je, pokazalo se, opasnije od otvorenog iznošenja razlika bez obzira koliko te razlike bile krupne. Ljevica u Francuskoj ima ozbiljnu političku perspektivu, ali ne u okviru saveza građenog na kompromisima, već uz naglašenu samosvojnost svake političke stranke. Taktiku prikrivanja razlika iskoristile su maksimalno desne političke grupacije optužujući komuniste i socijaliste da se ne mogu sporazumjeti, te da ne bi bili u stanju zajednički voditi vladu i zemlju. Nema nikakve dvojbe o tome da su svađe između komunista i lijevih radikala pridonijele ponovnom osvajanju parlamentarne većine strankama vladin: koalicije i to će, sasvim sigurno, biti dragocjeno iskustvo ljevici u njenim budućim akcijama. Promjene u cjelokupnom francuskom političkom životu, do kojih je došlo i zbog jačanja tzv. centrističkih snaga koje predvodi predsjednik Valéry Giscard d'Estaing, zahtijevat će nove metode u aktivnosti stranaka ljevice, pa je i to jedan od razloga zbog kojeg najvjerojatnije više neće moći doći do stvaranja saveza ljevice sličnog onome iz 1972. godine. I socijalisti i komunisti, kao dvije najveće stranke ljevice, u budućće će odvojeno tražiti vlastite putove ka daljoj demokratizaciji francuskog društva i socijalizmu u skladu sa specifičnim uvjetima u kojima djeluju. Konkretno društvene okolnosti više ne čine savez ljevice neophodnim. U datom trenutku (1972—1977) taj je savez bio najefikasniji i najpogodniji način u borbi za interese klasa koje su članice saveza predstavljale, no opće kretanje u Zapadnoj Evropi i posebno u Francuskoj traži pronalaženje novih putova u borbi za društvene promjene. Petogodišnji savez omogućio je Socijalističkoj stranci da privuče sebi milijune birača, da ojača i poveća svoj utjecaj u nacionalnom političkom životu. Komunistička je partija u tom istom razdoblju započela i ostvarila evoluciju koja ju je još više afirmirala u francuskom narodu i koja joj je omogućila da preuzme odgovornost u traženju vlastitih putova u izgradnji socijalizma u Francuskoj i da potvrdi nezavisnost u svojim stavovima. Njena uloga u okvirima međunarodnog radničkog pokreta iz dana u dan je sve veća. Nepostojanje čvrstog saveza temeljenog na jednom programu ne mora i vjerojatno neće biti preprekom zajedničkim akcijama francuske ljevice u budućnosti.

* * *

Savez francuske ljevice bio je punih pet godina privlačna politička snaga za mase bez obzira na razlike koje su postojale među njegovim partnerima. Do razlaza je došlo inicijativom komunista, no ponašanje socijalista je pospješilo tu inicijativu, a kasnije nije ništa pridonijelo ublažavanju razlika.

jalista i zahvaljujući tom ulogu izvukla se iz »političkog geta« u koji je bila potisnuta od antikomunističkog fronta desnice. Nakon raskida pred KP Francuske se postavlja pitanje hoće li nastaviti produbljanjem linije usvojene na svom XXII kongresu ili će se ponovno zatvoriti u granice sektaštva. Vjerojatnije nam se čini nastavljanje procesa započetog na XXII kongresu jer velika većina članstva želi i dalje produbljanje politike usvojene na tom kongresu. Ni budućnost Socijalističke stranke nije bez pitanja: hoće li ostati na pozicijama usvojenim na kongresu u Epinayu (1971) ili će evoluirati još više prema socijaldemokratskim stajalištima. Odgovor na ta pitanja s obzirom na slojevitu strukturu Socijalističke stranke nije lako dati. Odmah nakon izbora došle su dvije struje do izražaja. Prva struja smatra da treba nastaviti linijom utvrđenom na kongresu ujedinjenja u Epinayu kada je Mitterrand, na ruševinama S.F.I.O., stvorio novu stranku koja se opredijelila za savez s komunistima i koja u borbi za vlast ipak punih sedam godina nije htjela surađivati s ostalim građanskim strankama.

Druga struja je ona koja traži napuštanje svakog oslonca na marksizam, spominjući pri tome potrebu »francuskog Bad Godesberga« i približavanje strankama francuskog političkog centra. Ta se tendencija, u stvari, zalaže za socijaldemokratski koncept. Kao što je poznato, na kongresu u Bad Godesbergu 1959. godine njemačka Socijaldemokratska stranka (SPD) je napustila marksistički pristup u svojoj doktrini.

Prepirke i oštra objašnjavanja na francuskoj ljevici možda ne bi trebalo precjenjivati, sve dok su u funkciji analize proteklih zbivanja i utvrđivanja političkih zadataka za budućnost. No, ona objektivno za svaku stranku sadrže i klicu rascjepa, a takav bi eventualni ishod svakako bio štetan za budućnost francuske ljevice.

Résumé

La rupture de l'union de la gauche française

Les motifs, les conséquences et les perspectives

Davor Šošić

La crise survenue au sein de l'Union de la Gauche Française est un de événements les plus importants dans la vie politique contemporaine en France. Il ne s'agit pas seulement d'un événement spectaculaire, mais d'une rupture profonde avec des conséquences graves.

L'Union de la Gauche a son histoire, elle est à l'ordre du jour de la vie politique française depuis 1920, l'année de la scission du Parti Socialiste et de la fondation du Parti Communiste. Les divergences idéologiques dans les doctrines du Parti Socialiste et du Parti Communiste sont évidentes et à cause d'elles l'Union de la Gauche, créée en 1972, était fragile. L'Union et son Programme commun ont eu pendant cinq ans une fonction pragmatique. Le Programme Commun a servi en même temps et dans la même mesure à PC et PS pour renforcer leur influence dans le pays.

Après avoir évoqué la longue et difficile histoire de l'Union de la Gauche l'auteur analyse l'escalade de la décusion à partir du mois de septembre 1977 jusqu'aux élections législatives au mois de mars 1978.

A l'origine de la rupture était le PCF, mais la responsabilité politique est aussi du côté du PS. Les désaccords profonds entre les socialistes et les communistes, d'ailleurs comme l'ampleur des leurs divergences, ne permettront pas la renouvellement de l'Union de la Gauche en France, mais ça ne signifie pas que la gauche française est sans aucune perspective dans la vie politique française. L'évolution du PCF après son XXII congrès est un fait très important non seulement pour la France, mais aussi pour le mouvement ouvrier international et cette évolution ouvre aussi une nouvelle perspective pour la gauche française.